

Nicolae IORGA

**ISTORIA ROMÎNILOR
din Ardeal și Ungaria**

volumul II

De la mișcarea lui Horea pînă astăzi

ROMÂNIA

Marea Unire

1918-2018

100 de cărți

Ioan Scurtu

-coordonator-

TIPO MOLDOVA

N. IORGA

ISTORIA ROMÎNILOR

DIN ARDEAL ȘI UNGARIA

Volumul II
**De la mișcarea lui Horea
pînă astăzi**

ROMÂNIA
Marea Unire
1918-2018
100 de cărți
Ioan Scurtu
-coordonator-

TIPO MOLDOVA

Proiect administrat de dr. Roxana Alexandra Costinescu
Coordonator: Ioan Scurtu
Redactor: Aurel Ștefanachi
Redactor consultant: Corneliu Ciucanu
Redactor asociat: Ioan Popescu Brădiceni
Coperta: Andrei Ștefanachi

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
IORGA, NICOLAE

Istoria românilor din Ardeal și Ungaria - vol. II / Nicolae Iorga. - Iași : Tipo Moldova, 2017

ISBN 978-606-42-0110-2

821.135.1-4

Ediție anastatică
© Tipo Moldova

Editura TipoMoldova este recunoscută academic de Consiliul Național al Cercetării Științifice pentru domeniile filologie (PN-II-ACRED-ED-2012-0285) și istorie și studii culturale (PN-II-ACRED-ED-2012-0355).

Iași, 2017

Editura *Tipomoldova*,
E-mail: office@tipomoldova.ro

www.tipomoldova.ro

N. IORGA

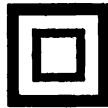

ISTORIA ROMÎNILOR

DIN ARDEAL ȘI UNGARIA

Volumul II

De la mișcarea lui Horea
pînă astăzi

BUCUREȘTI

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

1915.

CUPRINS

Notă asupra ediției.....	7
Abrevieri	9
I. ISTORIA ROMÂNILOR DIN ARDEAL ȘI UNGARIA PÎNĂ LA MIȘCAREA LUI HOREA (1784)	
Prefață	13
I. O introducere despre cuprins și metodă	15
II. Românii din Ardeal înaintea cuceririi ungurești și a așezării sașilor	23
III. Așezarea sașilor în Ardeal și urmările pentru români	38
IV. Românii din Ardeal și urmările năvălirii tătarești pînă la stabilirea dinastiei angevine..	51
V. Noua situație a românilor supt angevini	60
VI. De la moartea lui Ludovic cel Mare pînă la Iancu vodă din Inidoara	72
VII. Fenomene sufletești în viața românilor din Ardeal în decursul veacului al XV-lea....	82
VIII. Feude domnești în Ardeal și vlădici pentru români	93
IX. Un domn moldovean rîvnitor al Ardealului: Petru Rareș și opera lui.....	101
X. Românii din Ardeal și reforma religioasă.....	119
XI. Mihai Viteazul și Ardealul: „Craii Mihai“.....	137
XII. După Mihai Viteazul, pînă la noua consolidare a Ardealului	155
XIII. Românii din Ardeal în epoca Rákóczeștilor: lupta pentru naționalitate în forma „legii românești“]	170
XIV. Românii din Ardeal de la căderea dinastiei Rákóczy pînă la unirea bisericească....	183
XV. Viața românilor din Ardeal în epoca ocupației și stabilirii austriace.....	197
XVI. Imperialii în Ardeal: Unirea cu biserica Romei.....	220
XVII. Decăderea bisericii unite în luptă și cu ortodoxia sîrbescă. Vlădicia de Făgăraș....	248
XVIII. Lupta pentru drepturile politice românești a vlădicăi Ioan Inochentie Clain.....	260
XIX. Mișcări țerânești ale românilor în numele ortodoxiei.....	274
XX. Cele dintîi pregătiri ale liberării românilor prin cultura națională: Blajul și cărturarii neatințați	298
II. DE LA MIȘCAREA LUI HOREA PÎNĂ ASTĂZI	
Prefață	314
I. Înainte de răscoala lui Horea	
Clase între românii de peste munți, Preoții, Valoarea actului de unire cu Roma, Moravurile preoțimii românești, Clasa mirenilor, Țeranii, Grănicerii	319

II. Împăratul și răscoala lui Horea	
Legenda despre intențiile lui Iosif al II-lea, Sensul monarhiei austriace, Iosif al II-lea și ungerii, Iosif al II-lea și sașii, Iosif al II-lea și românii, Horea și împăratul, Românii de pe domeniul fiscalului, Conflictul lor cu funcționarii imperiali, Atitudinea împăratului față de români.....	330
III. Izvoarele mișcării lui Horea și caracterul ei	
Natura izvoarelor despre răscoala lui Horea, Intențiile răsculaților, Actele oficiale despre răscoală, Începuturile ei, Întinderea mișcării, Atitudinea oficialității, Armata și răscoala, Tentativa de împăcare, Măsuri pentru împiedicarea unor asemenea turburări	342
IV. Măsuri legislative și schimbări constituționale supt Iosif al II-lea și Leopold al II-lea	
Noua orînduire a Ardealului, Desființarea iobăgiei, Retragerea reformelor iosefine, Dieta din Cluj și românii, Cauzele agitației pentru un memoriu către împărat, Literatura românească de atunci și valoarea ei politică, Ungurii revoluționari, Încercări de presă românească reformistă, Apropierea dintre cele două confesiuni, <i>Supplex libellus</i> , Primirea memoriului în dieta ardeleană, Călătoria episcopilor la Viena și al doilea memoriu	351
V. Români în cursul războaielor napoleoniene	
Izvoare, Petiția din 1814 a arădanilor, Luptele cu Napoleon și românii, Comploturi ungurești, Românii ca ostași și birnici, Idei politice nouă la români, Răspîndirea lor, Semne de prefacere	363
VI. Vasile Moga episcop neunit în Ardeal	
Vicari neuniți români, Petiția din 1809 și alegerea lui Moga, Personalitatea alesului, Moga și Compania grecească; mutarea reședinței la Sibiu, Școlile nouă ardelene, Uniții și școlile de stat, Neuniții și aceleași școli, Cărțile de școală, Cărți de instrucție superioară, Rolul episcopului Bob, Seminarul lui Moga, Școli grănicerești, Școli bănățene, Caracterul „național“ al culturii din Banat, Influența sîrbească, Studenții din Apus și Molnar.....	369
VII. Emigrația intelectualilor ardeleni și bănățeni în Principate	
Boierii din Principate și Ardealul, Legăturile lui Molnar cu Principatele, Scriitorii ardeleni în Principate, Operele istorice ale Școlii ardeleni și Principatele, Părerile ardeleni despre scăderea vieții de dincoace, Venirea de dascăli ardeleni în Principate, Cariera lui Gheorghe Lazăr pînă la trecerea sa peste Carpați, Profesori ardeleni de latinește dincoace, Profesori ardeleni în școlile Regulamentului Organic, Conflictele lor cu societatea boierească, Foloase pentru comunicația sufletească a românilor.....	381
VIII. Noua presă ardeleană și manifestațiile politice dintre anii 1830 și 1840	
Spiritul public în Ardeal la 1830, Literatura și formarea acelui spirit, Calendare, Cărți populare, „Foaie“ lui Gh. Bariț și originile ei, Caracterul „Foi“, Petiții politice contemporane, Noul spirit de maghiarizare: Szechenyi, Wesselényi, Opunerea românilor	391
IX. Personalitatea lui Andrei Șaguna	
Romanizarea bisericii neunite, Cîștigarea scaunului din Arad, Originile lui Șaguna, Profesorii tineri din Blaj, Studenții de la drept din Ardeal și idealul lor politic, Macedonenii negustori și partea lor în opera de regenerare, Începuturile lui Șaguna, Romanitatea lui Șaguna, Șaguna și mediul românesc, Tendința politică a lui Șaguna, Șaguna și elementul laic, Guvernamentalismul lui Șaguna.....	401
X. Pregătirea mișcării de la 1848	
Revoluția de la 1848 în Apus, Teranii din Ardeal și ideile revoluționare, Nemulțămiri	

sociale, Lipsa unei burghezii și aristocrații românești; grecii, Bărnauț și „canceliștii“, Pregătirea mișcării de aceștia.....	411
XI. Mișcarea de la 1848: ziua de 3 mai Izvoarele mișcării, Ziarele; „Foaiea“, „Gazeta Transilvaniei“, „Organul luminării“, Românii și problema unirii Ardealului cu Ungaria, Agitația studenților, Oprirea adunării din Duminica Tomii, Vlădiciei și adunarea cea mare, Ziua de 2 maiu, Hotărârile de la 3 maiu.....	
XII. Urmărilor zilei de 3 mai 1848	417
Lipsa de adevărată unire între români, Comitetul provizoriu, Șovăielile episcopilor, Eftimie Murgul și mișcarea antisârbească a bănățenilor. Mișcarea anti-săsească a unor ardeleni, Deputația la împărat, Părerile lui Șaguna, Primirea de către împărat; Șaguna la Pesta; dezaprobarea lui, Declarațiile grănicerilor, Șaguna în comisiunea de la Pesta și purtarea ungușilor, Nouă comisiuni românești, acte singeroase contra românilor, Ruptura între Coroană și unguri; Puchner, guvernatorul Ardealului și românii, „Comitetul de pacificare“ și Avram Iancu; luptele din Munții Apuseni; chemarea rușilor	442
XIII. Era speranțelor: începutul domniei lui Francisc Iosif I	
Abdicarea împăratului Ferdinand, Cea dintîiu petiție românească la împăratul Francisc Iosif; ideile lui Șaguna, Șaguna la București, Cererile românești prezintate la Olmütz, Românii austrofili și românii maghiarofili, Eudoxiu de Hurmuzaki și ideile unității românilor din monarhie, Răspunsul împăratului, Constituția cea nouă și protestări românești, Manifestul rebelilor unguri către români, Petiția comună a naționalităților și noua declarație împărătească.....	435
XIV. Triumful împăratului și răsplata românilor. Lupta pentru Mitropoliile nouă Zdrobirea rebelilor unguri și Avram Iancu, Șaguna și noua stare de lucruri, Planurile sale de Mitropolie și biserică unită, Petiția bănățenilor și atitudinea episcopului bucovinean Hacman, Nouă agitații bănățene pentru episcopii, Cererile uniților prin Erdelyi, episcopul de Oradea Mare, Conflictul lui Șaguna cu guvernatorul ardelean Wohlgenuth, Noua împărțire a monarhiei și nemulțămirea românilor, Numirea unui comisar sas pentru Ardeal și favorizarea sașilor, Sinodul lui Șaguna pentru desfacerea de sîrbi și noile sale cereri la Curte, Conferința episcopilor ortodocși la Viena, Greșeala lui Șaguna de a se fi restrîns la biserică, Alegerea de episcop din Blaj, Episcopul Suluț, Șaguna în sinodul sîrbesc din 1852, Crearea Mitropoliei unite, Desființarea grănicerilor, Proclamația lui Suluț, Hotărîrea împărătească pentru Mitropolia ortodoxă, Împărărutul în Ardeal, Proiecte austriece asupra Principatelor.....	440
XV. „Noua eră“ austriacă pînă la dualism și românii Diploma împărătească din 20 octombrie 1860, „Consiliul imperial înmulțit“, Declarații ale lui Șaguna în Consiliu, Chestia Bucovinei, Declarații ungurești în Consiliu, Înțelegerea lui Șaguna și Suluț; noua deputație la Viena, Nemulțumirea lui Șaguna cu rezultatul dobîndit, „Congresul național român“ din Sibiu, Conferința și dieta ardeleană, Plîngerile românilor, Organizarea culturală a „Asociației“, Neînțelegeri cu bucovinenii pentru Mitropolie, Noile alegeri pentru Parlament din 1862 și „Congresul național român ortodox“; dieta din Sibiu (1863), Hotărîrea împărătească în chestia Mitropoliei fără Bucovina	454
XVI. Dualismul austro-ungar și românii Acceptarea dualismului austro maghiar: dieta din Ciuj, Dieta de încoronare, Atitudinea românilor, Deputații români în Dieta de încoronare, Schimbarea bazei politice a românilor, Dieta din 1865—6, Tratarea deputaților români în dieta ungară, Atitudinea lui Goszdu și a lui Iosif Hodoș, Războiul cu Prusia; cearta dintre cei doi mitropoliți, Dieta după război; jigniri ale românilor, Petiția celor 1493, Conflicte în dieta între români și unguri, Pronunțiamntul de la Blaj, Legea naționalităților, Recunoașterea Mitropoliei ortodoxe, Congresul de organizare și <i>statutul organic</i> , Moartea lui Suluț	466
XVII. Cultura populară la românii din Ungaria în preajma anului 1870 Ce este o adevărată cultură politică națională, Lipsa legăturilor mai strînse cu Principatele, Noile școli de sate românești, Ocupația cărturarilor cu manuale didactice, Manifestări literare slabe, Dezvoltarea ziaristicii românești.....	478

XVIII. Agonia activismului (1868—1872)	
Motivul pasivității, Proclamarea ei și efectele acestei hotărâri, Valoarea reală a activismului, Domeniile în care el trebuia păstrat, Românii în Camera din Pesta, Efectul progreselor din Principate	486
XIX. Până la programul din 1881	
Încercări de „împăcare“ cu ungurii: Ludovic Vaida, Longyay, Observații ale deputaților români în Camera ungară, Procese și condamnări, Războiul din 1877—78, Alegeri nouă, Noii episcopi români ortodocși, Miron Romanul, Presa românească pe la 1880, Părerile lui Bariț; indisciplinații pasivismului, Părerii românești în Parlament; chestia Bosniei și Herțegovinei, Mitropolitul Miron și d. Partenie Cosma despre români; proiectele de lege ale lui Tréfort, Opunerea românilor; Mitropolitul unit Ioan Vancea, Noua deputație la Viena; răspunsul împăratului, Primirea de popor a arhiepiscopilor ortodocși	493
XX. Formarea „Partidului Național Român“	
Lipsa de organizație solidară a românilor, Pregătirea unei adunări dătătoare de program, Inițiatorii; caracterizarea lor, Adunarea pentru program, Punctele programului, Opunerea contra programului de la 1881, Programul Mitropolitului Miron; noii deputați ungureni, Noua lege Tréfort; observațiile Împăratului către mitropoliți, Moderații români, D. I. Slavici și „Tribuna“, „Liga culturală“, D. Aurel Popovici și „Replica“ ..	501
XXI Memorandul și urmările sale	
Ideia „Memorandului“ din 1892, Autorii actului, Refuzul imperial, Procesul „Replicei“, Efectul acțiunii românești în Cameră; noi observații ale Împăratului, Procesul „Memorandului“, Dizolvarea „Partidului Național Român“; era Bánffy,	508
Epilog	512
Postfață	514
Indice toponomastic	527